

Solidariteit in de nieuwe pensioenregelingen: een onderscheidend criterium

In dit artikel gaan we in op de verschillende vormen van solidariteit in de twee nieuwe pensioenregelingen: de flexibele premiereregeling (FPR) en de solidaire premiereregeling (SPR). Wij beargumenteren dat solidariteit een onderscheidend criterium is bij de keuze tussen deze twee regelingen.

WELKE RISICO'S ONDERSCHIEDEN WE?

Wij zien dat er potentieel vier biometrische en drie financiële risico's met elkaar gedeeld kunnen worden. De vier biometrische risico's die gedeeld kunnen worden zijn het micro- en macrolanglevensrisico, het kortlevensrisico en het risico op arbeidsongeschiktheid. De financiële marktrisico's zijn het renterisico, het zakelijkwaardenrisico en het inflatierisico. De financiële overdrachten die plaatsvinden tussen deelnemers door risicodeling noemen we solidariteitsstromen.

DE VERSCHILLEN TUSSEN DE FPR EN SPR

Voordat we inzoomen op de verschillen, is het goed om te benoemen dat de flexibele en de solidaire premiereregeling in de basis erg op elkaar lijken. Er zijn dus veel overeenkomstige solidariteitsstromen in beide regelingen. Maar er zijn uiteraard ook verschillen. De volgende regelingselementen kunnen voor verschillende solidariteitsstromen zorgen:

- **Risicodelings- vs. solidariteitsreserve:** in beide regelingen is een reserve mogelijk. In de SPR zelfs verplicht. De wettelijke mogelijkheden van de reserve in de FPR (risicodelingsreserve) zijn echter beperkter dan in de SPR (solidariteitsreserve): het vullen via overrendement is niet toegestaan in de FPR. Daarnaast is in de Memorie van Toelichting (internetconsultatie) opgenomen dat het delen van beleggingsrendementen via de risicodelingsreserve minder goed past vanwege het individuele karakter van de FPR. Omdat de mogelijkheden van de solidariteitsreserve ruimer zijn, is er meer ruimte om solidariteit vorm te geven in de SPR.
- **Macro langlevensrisico:** in de collectieve uitkeringsfase van de FPR moet macrolanglevensrisico verplicht worden gedeeld tussen

gepensioneerden. In de SPR is het mogelijk om macrolanglevensrisico niet alleen binnen de groep gepensioneerden, maar daarnaast ook met actieve deelnemers te delen via het beschermingsrendement. In beide regelingen kan macrolanglevensrisico ook worden gedeeld via de reserve. De reserve moet dan uiteraard wel gevuld zijn. Omdat er meer mogelijkheden zijn om de reserve te vullen in de SPR, en omdat het mogelijk is om macrolanglevensrisico ook met actieve deelnemers te delen via het beschermingsrendement in de SPR, is er meer ruimte om solidariteit vorm te geven in de SPR.

- **Opheffen leenrestrictie:** in de SPR is het mogelijk om (typisch voor jongeren) meer zakelijkwaardenrisico toe te delen dan in de FPR. In het geval van een financiële crisis moet er wel bescherming zijn afgesproken: jongeren moeten (ten minste) beschermd zijn tegen negatieve vermogens. Dit kan gefinancierd worden uit de reserve. Deze bescherming van jongere deelnemers in geval van een financiële crisis, stelt jongeren in staat om risicovoller te beleggen. Dit resulteert naar verwachting in een hoger pensioenresultaat. Dit leidt ook tot meer ruimte om solidariteit vorm te geven in de SPR.
- **Synthetisch nominaal beschermingsrendement:** in de SPR is het mogelijk om gepensioneerde deelnemers te beschermen van renterisico door middel van een (synthetisch) nominaal beschermingsrendement. Dit geeft meer vrijheidsgraden in de vormgeving van het beleggingsbeleid, bijvoorbeeld doordat het fonds dan niet noodzakelijkerwijs hoeft te beleggen in staatsobligaties om nominale bescherming te kunnen bieden. Andere beleggingscategorieën zoals bedrijfsobligaties of hypotheekresultaten dan mogelijk in een optimaler collectief beleggingsbeleid. Doordat de vrijheidsgraden van het beleggingsbeleid ruimer zijn, en er meer mogelijkheden zijn om het beleggingsrendement toe te delen aan deelnemers, is er meer ruimte om solidariteit vorm te geven in de SPR.

Regelingselement	FPR vs. SPR?	Ruimte voor solidariteit
Reserve	FPR: optioneel SPR: verplicht	Meer ruimte voor solidariteit in SPR, door ruimere mogelijkheden reserve
Macro langlevensrisico	FPR: verplicht in de collectieve uitkeringsfase SPR: optioneel	Meer ruimte voor solidariteit in SPR, doordat macrolanglevensrisico ook met actieve deelnemers kan worden gedeeld.
Opheffen leenrestrictie	FPR: niet mogelijk SPR: optioneel	Meer ruimte voor solidariteit in SPR, vanwege bescherming van jongeren bij financiële crisis.
Synthetisch nominaal beschermingsrendement	FPR: niet mogelijk SPR: optioneel	Meer ruimte voor solidariteit in SPR.

H. Staring MSc AAG RBA (links) en L. Koopman MSc AAG CFA zijn ALM-adviseur bij PGGM. Zij adviseren pensioenfondsen over hun financiële opzet voor de huidige en nieuwe pensioenregeling.

We zien dat er in de SPR meer mogelijkheden zijn om solidariteit vorm te geven.

WELKE SOLIDARITEITSVORMEN ZIJN ER?

Solidariteit is een containerbegrip. Wij onderscheiden drie vormen van solidariteit. Deze vormen kunnen helpen bij het concretiseren van de solidariteitsstromen tussen deelnemers.

Bij **eenzijdige solidariteit** is er feitelijk sprake van een vorm van 'subsidiering'. Op voorhand is namelijk helder wie er gaat betalen en wie er gaat ontvangen: de solidariteitsstromen tussen deelnemers zijn vooraf vast te stellen.

Hiernaast kennen we twee wederkerige vormen van solidariteit: risicodeling en risicoverevening.

Er is sprake van **risicodeling** wanneer gelijke risico's worden gedeeld tegen een gelijke prijs. Vooraf is *niet* helder in welke richting solidariteitsstromen gaan plaatsvinden. Dat is achteraf pas bekend. Voorbeeld: de deelname van twee deelnemers die gelijkwaardige karakteristieken hebben (dezelfde leeftijd, geslacht, inkomen, reeds opgebouwd pensioen, etc.) aan dezelfde regeling.

Er is sprake van **risicoverevening** wanneer een gelijke prijs wordt gevraagd voor ongelijke risico's (of omgekeerd een ongelijke prijs voor gelijke risico's). Vooraf is *wél* helder in welke richting de solidariteitsstromen *naar verwachting* zullen gaan plaatsvinden. Op individueel niveau is dit echter achteraf pas bekend. Een voorbeeld is het delen van macrolanglevensrisico tussen mannelijke en vrouwelijke deelnemers in de pensioenregeling.

NOTIES BIJ EVENWICHTIGHEID

De regeling als geheel moet het uitgangspunt zijn voor de beoordeling van evenwichtigheid. Regelingselementen kunnen op zichzelf, in isolatie bezien, onevenwichtig worden geacht, maar tezamen met andere regelingselementen, integraal bezien, de regeling juist evenwichtiger maken. Zie het voorbeeld in onderstaand kader.

Beschouw een pensioenfonds dat werkt met een solidariteitsreserve. Het fonds heeft de reserve als volgt ingericht. De reserve wordt gevuld door een deel van de premie in de reserve te stoppen. De reserve wordt onttrokken om nominale verlagingen te voorkomen. Dit leidt tot solidariteitsstromen van jong naar oud, en dat kan – in isolatie bezien – als onevenwichtig worden beschouwd. Maar als het fonds tegelijkertijd overweegt om de leenrestrictie op te heffen, dan leidt dat bij een financiële crisis tot solidariteitsstromen van oud naar jong. De regeling als geheel kan dan wel evenwichtig zijn.

Er zijn nog enkele belangrijke noties om te betrekken bij de beoordeling van de solidariteitsstromen:

- 'Herverdeling' wordt vaak als synoniem gebruikt voor solidariteit. Dat is verwarrend. In alle vormen van delen (en verevenen) is achteraf sprake van herverdeling. Bij het inventariseren van de solidariteitsstromen gaat het erom wat er vooraf bekend is over de verdeling van de risico's en of dat wenselijk is of juist niet.
- Bij het inventariseren van solidariteitsstromen is de horizon van belang. Op korte termijn kunnen solidariteitsstromen anders zijn dan over de gehele levensfase van een deelnemer.
- De solidariteitsstromen moeten ook passend zijn voor de deelnemers van het fonds. Sommige solidariteitsstromen kunnen niet passend of wenselijk zijn, als het deelnemerscollectief daar geen ruimte voor biedt. Een voorbeeld van niet passende solidariteitsstromen is een regeling met veel solidariteitsstromen via de solidariteits- of risicodelingsreserve, terwijl het collectief veel in- en uitstroom kent. Bij individuele waardeoverdrachten krijgt de deelnemer namelijk geen deel van deze reserve mee.
- Voor risicoverevening en in het bijzonder eenzijdige solidariteit is draagvlak zeer belangrijk. Voorbeeld: de wetgever staat voor gelijke behandeling van mannen en vrouwen en dus accepteren we dat zij dezelfde premie betalen voor ongelijke risico's. Maar is er bijvoorbeeld ook draagvlak voor het feit dat laagverdieners mee betalen aan een excedent arbeidsongeschiktheidspensioen dat zij zelf nooit zullen krijgen?
- Een keuze voor solidariteit 'blokkeert' ook andere keuzes, zoals individuele keuzevrijheid voor het beleggingsprofiel.

Met andere woorden: het is belangrijk om een *bewuste keuze* te maken welke risico's er met wie worden gedeeld en tot welke solidariteitsstromen dat leidt. Deze solidariteitsstromen moeten passend zijn gegeven het deelnemersbestand van het fonds.

DRIE EENVOUDIGE VRAGEN OM EEN BEELD TE KRIJGEN WELKE REGELING BIJ JOUW DEELNEMERS PAST

We geven ten slotte een aantal suggesties aan sociale partners en beroepspensioenverenigingen voor het onderlinge gesprek over de keuze tussen beide regelingen. Solidariteit is daarbij één criterium dat moet worden meegewogen. Uiteraard valt er meer te zeggen dan wat hier kort is opgeschreven. Toch denken we dat drie vragen richtinggevend kunnen zijn in het gesprek over gewenste solidariteit:

1. Wat past beter bij onze deelnemers? Een simpele regeling zonder toeters en bellen of een regeling waarvoor het optimale resultaat c.q. optimale bescherming wordt gegaan?
2. Wat omschrijft onze deelnemers beter? Onze deelnemers willen en kunnen zelf beleggingskeuzes maken of onze deelnemers willen ontzorgd worden op het gebied van beleggingskeuzes?
3. Wat past beter bij ons fonds? Past het om beleggingsrisico's samen te delen (bijvoorbeeld door lange dienstverbanden en een laag discontinuïteitsrisico) of dat ieder cohort zijn eigen broek ophoudt (bijvoorbeeld door korte dienstverbanden en een hoog discontinuïteitsrisico)?

We hebben gezien dat de SPR meer mogelijkheden voor de vormgeving van solidariteit tussen deelnemers bevat. Of dit wenselijk is, moet getoetst worden op basis van de pensioenregeling als geheel, gegeven het deelnemerscollectief van het fonds. De drie eenvoudige vragen kunnen helpen om te beoordelen welke regeling het beste past. ■